

PROPOVJEDNIK O PROLAZNOSTI RATA I MIRA

(Propovjednik 3,1-8)

Davorin Peterlin, Osijek

UDK : 252.6

Gornji je tekst navod iz starozavjetne Propovjednikove knjige u kojemu pjesnik vješto slaže suprotnosti i melodično niže parove opreka. U tome brižno slijedi ustaljeni židovski stihotvorni obrazac. Slijed pojedinačnih *haiku*-sličica ipak nadržava njihov puki ukupan zbir. Razlog se krije u izvanvremenskim istinama koje gotovo neprimjetno bruje pod ritmički ugladenom tekstualnom površinom. U drevno doba Propovjednik je uspio stvoriti odljev stvarnosti koji nadilazi svoje vrijeme i koji sravnjen sa suvremenom svakodnevicom odzvanja začudno blisko. Propovjednikov je srok toliko plastičan da nadahnjuje i suvremene pjesnike, a ušao je i u popularnu kulturu.

Što se tona tiče, moglo bi se ustvrditi da pjesmom prevladava sveobuhvatni svemirski pesimizam. Čovjekovo postojanje prožima mračna izvjesnost prolaznosti života. Sve je samo stalna mijena, i u građi svemira kao ni u stvari od koje je sačinjena stvarnost nema ničega trajnog. Miroslav Krleža jednoć je zapisao paradoksalnu misao kako u svijetu koji se stalno mijenja "samo mijena stalna jest". Jedina izvjesnost je izvjesnost promjene. Čovjek se ne može oduprijeti bujici ni promijeniti njezin tijek niti joj umaknuti. Propovjednik kao da se miri s izvjesnošću da život nosi svoje te da je čovjeku najuputnije prihvatiti neupitno i nesavladivo valjanje rijeke zbivanja. Hermann Hesse u *Sidarti* kao da predlaže da se upravo u toj izvjesnosti i treba utemeljiti životna filozofija.

Trak svjetla i tek neznatni otklon od krajnjeg mraka fatalizma ipak unosi pomisao da Propovjednik makar usputno upire prstom na činjenicu da u povijesnom svijetu za svaku djelatnost, zbivanje ili stanje postoji "pravo" vrijeme. Propovjednikov je kut gledanja ponajprije usredotočen na pojedinca i njegov život i zato spominje ključna općeljudska raskrižja kao što su rađanje i umiranje. Na njih pojedinac nema gotovo nikakva utjecaja. On ne bira kad će se roditi i umrijeti.

Čitav tijek čovjekova životnog kruga također se doimlje zadanim. Postoji vrijeme grljenja i vrijeme kad se ostavlja grljenje. Spolnost je nesumnjivo zadana, kao i vrijeme stvaranja obitelji i

njezina rastakanja; postoji vrijeme bacanja kamenja i vrijeme sabiranja kamenja, izričaj koji prema nekim tumačima ukazuje na tu zbiljnost. Postoji vrijeme traženja i gubljenja, čuvanja i odbacivanja, deranja i šijenja. I priroda nameće svoja pravila: postoji vrijeme sadenja i čupanja posađenog. Pojedinaac može tek neznatno pomaknuti ove i slične parametre.

Mnogo stoljeća nakon Propovjednika veliki engleski pjesnik Shakespeare u jednom je sonetu ispjevao kako je čitav svijet pozornica, a svi muškarci i žene tek glumci. Svi oni ulaze na pozornicu i s nje izlaze i svatko u svom životu odigra sedam činova. Pjesnik ih u nastavku nabraja i nesvakidašnjom pronicljivošću ocrtava karakteristična obilježja svakoga od njih. Svakom životnom činu predodređena je samo jedna jedinstvena i neponovljiva uloga. Shakespeareov sonet lišen je ipak svake užasnutosti zbog robovanja scenariju i zgranutosti zbog nemogućnosti iskakanja sa zadane scene.

Slično Shakespeareovoj profinjenoj poeziji i narodska mudrost razaznaje iste zakonitosti. Ponešto ciničnije ona iskazuje kako je razdoblje čovjekova života između desete i dvadesete godine obilježeno stjecanjem znanja, razdoblje između dvadesete i tridesete obuzeto traženjem ljubavi, razdoblje između tridesete i četrdesete usredotočeno na zgrtanje novca, razdoblje između četrdesete i pedesete posvećeno stjecanju časti, razdoblje između pedesete i šezdesete grabljenju moći, a razdoblje nakon toga njihovu očuvanju.

Ipak i unutar te zadanosti čovjek nije siguran. Gibljivost stvari zadanosti izlaže ga iznenadnim upadima kontingencije. Nevolje ga najčešće zaskoče, a radosti iznenade. Na tu istinu Propovjednik ukazuje tvrdnjom o postojanju pravog vremena za plač i smijeh, tugovanje i plesanje.

Načelo stalne promjene kao i pojedinačna ograničenja čovjek osjeća kao nešto nametnuto, nešto na što nema utjecaja. Propovjednik ipak nije fatalist. Jasno mu je da postoje djelatnosti na koje pojedinac može utjecati, premda možda tek djelimično. Čovjek ima odgovornost prema vremenu i dobu koje mu je Bog dao, prema mogućnostima, sposobnostima, obitelji. Dužan je tražiti pravo vrijeme. Može i mora odlučiti hoće li saditi ili čupati posađeno, ali ne može samodopadno odrediti vrijeme za to. Saditi i skupljati plodove može se samo u neka vremena, a u druga ne. Za mnoge čovjekove djelatnosti postoji pravo, manje pravo i nepravo vrijeme. Čovjek proučava

i traži pravo vrijeme za gradnju kuće, za preseljenje, za gradnju odnosa. Te su promjene, istodobno nametnute i izabrane, teške. To su prekretnice, prijelazi, iskoračivanja iz ustaljenoga.

U okviru ovih razmišljanja Propovjednik spominje rat. Čini to lakonskom, jezgrovitom tvrdnjom da postoji vrijeme za rat, mržnju i ubijanje. Želi li reći da postoji vrijeme kada treba voditi rat? Ili tek da postoji vrijeme kad se rat neumitno zbude? Kako bilo, Rat može neželjen doći poput nezvana morskog gosta kome domaćin ne može uskratit ulaz u dom. Nežude, Rat uglavljuje nogu između vrata i dovratka i nameće se domaćinu jer je njegovo vrijeme došlo. I premda nevoljko, domaćin svjesno izabire Rat, presvjedočen da je nastupilo ono pravo vrijeme za Rat i da bi ga bilo pogrešno ignorirati. Egzistencijalna mijena, sudbinska neumitnost i izbor pravog vremena stapaju se u *crescendo* ljudske stvarnosti.

Razvidno je, i prirodno, da ova razmišljanja prate slijev naše nabujale stvarnosti koja se prelila iz korita onoga što smo donedavno smatrali uobičajenim. S druge strane, također bi se moglo uočiti da gornji prikaz odražava stvarnost promatranu kroz obojenu prizmu kaleidoskopa te ustvrditi da bi se upravo takva slika promijenila neznatnim razmještanjem šarenih djelića stvarnosti. Možda je to neumitno. Za malog čovjeka stvarnost rata ostaje i bez obzira ne neodgonetljiva pravila velikih igrača.

Međutim, neodgovoreno ostaje značajno pitanje smije li Propovjednik kao opunomoćeni Božji glasnogovornik prisvajati sebi pravo pontificiranja neumitnosti Rata. Možda to pravo mogu prisvojiti dežurni političar, politolog, povjesničar, ili sociolog. No što je s vjernikom u dobroga Gospodina Boga koji svom stvorenju želi samo dobro i želi da ljudi budu njemu po volji i žive u slozi? Štoviše, ima li Propovjednik pravo nagovješćivati da čovjek mora dobro osluškiivati plimu i oseku zbivanja i razborito se odlučiti na osobni odabir Rata, podršku Ratu ili bar povlađivanje drugima koji su Rat odabrali? I opet, ako to i mogu učiniti suvremeni političar, politolog, povjesničar, ili sociolog, imaju li na to pravo današnji vjernik ili teolog, ili pak pastor ili svećenik kao predstavnici Crkve Isusa Krista koji je nalagao okretanje drugog obraza? Smiju li oni čak i nalagati svjestan odabir Rata?

Gledajući šire, nameće se pitanje uključuje li proročka uloga Crkve u društvu, a Crkva je ima i mora je imati, i ovakve ingerencije? Crkva se svakako mora boriti za istinu u ljubavi,

za socijalnu i svekoliku pravdu, za ravnopravnost, za mir i dobro, za zaštitu potlačenih. Ako se, međutim, koji od ovih ciljeva sukobe, Crkva ima dvije mogućnosti. Jedna je povući se i izgledati nesposobna ili nevoljna djelovati u društvu. Tada se, isitna, može braniti pozivanjem na svetost i konceptualnu izdvojenost od svijeta. Može također uvjerenost ustvrditi da joj je prva i prava uloga naviještanje Radosne vijesti izgubljenim dušama i briga za duhovni rast Božjega naroda. Ili oboje.

Druga je, pak, mogućnost Crkve dići glas i izložiti se optužbi da je huškačka ili bojovnička, radikalna ili nacionalistička. Opet se javlja, premda različit od prvoga, branitelj koji će reći da je crkvena potpora ratu zapravo tek logičan nastavak stava utemeljenog na premisama naloga Crkvi o njezinoj društvenoj odgovornosti. Tijekom povijesti razne su se crkve i segmenti Crkve različito postavljali prema pitanju stava prema ratu ili čak izravnog sudjelovanja u ratu. Već i letimičan pogled na stoljeća povijesti Crkve potvrđuje tu tvrdnju.

Lakog odgovora na pitanje o kršćanskoj Crkvi i ratu nema, premda ga silno želimo. Rat je svakako jedno očitovanje sveobuhvatnog zla koje je zarazilo stvorenje i čovjeka i zato zaslužuje osudu. Isto se tako može reći da se u palom svijetu državna poglavarstva kojima je Bog dao vlast na razini tog palog čovječanstva, katkad moraju utjecati manjem zlu da bi spriječili veće.

Crkva, pak, i kršćanin pojedinac, moraju sijediti Isusovu objavu i trajan nalog "Blaženi su mirotvorci". Oni su proročki glas koji u ovom i takvom svijetu u svakoj prilici trebaju navješćivati onosvjetsko dobro i ljubav, milosrđe i pravdu. Crkva mora preispitivati svoju mirotvorsku ulogu usred rata i promisliti je ususret osvitlu mira u kojemu rat zapretene mržnje i dalje žari.

Vremenu rata Propovjednik u svom razmišljanju o stvarnosti prolaznosti suprotstavlja vrijeme mira. Ako je Rat utkan u tkivo vremena i ljudskog društva, onda je to i Mir, reći će. Ako Rat ima svoje vrijeme, onda i Mir ima svoje vrijeme. Način i uzroci prelaska iz jednoga u drugo stanje ipak nisu jasno određeni. Gdje se čini kao da Mir nastaje i pukim zamiranjem Rata, poput tijela čiji udovi postupno jedan po jedan otkazuju poslušnost središnjoj volji i čiji kraj treba samo strpljivo iščekivati. U drugim prilikama Mir nastupa tek nasilnim gušenjem Rata. U svakom se slučaju može opravdano ustvrditi

da svjesno odlučivanje za Mir, na koje su pozvani i Crkva i kršćani pojedinci, pospješuje nastupanje njegova pravog vremena.

Propovjednik konačno ustvrđuje da nasuprot vremenu mržnje postoji vrijeme ljubljenja i da nakon vremena ubijanja slijedi vrijeme liječenja. Može li se danas reći da je vrijeme našega rata bilo *pravo*, i da je pravo vrijeme našeg rata *bilo*? Je li dopušteno danas reći da je odluka za rat, premda uvelike iznuđena, bila ispravna? I može li se ustvrditi da je sada nastupilo pravo vrijeme za mir u kojemu će Crkva tvoriti mir?